

І. Чуп

ОБРАННЯ ПРЕДСТАВНИКІВ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Розглянуто процес обрання територіальною громадою виборних посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад. Проаналізовано особливості реалізації громадою права на вільне волевиявлення. Обґрунтовано необхідність законодавчих змін стосовно відбору та обрання представників територіальної громади.

Ключові слова: посадові особи територіальних громад, місцеві ради, місцеві вибори, обрання, ценз, статут, кандидати, голова, депутат, сільська рада, селищна рада.

Серед низки демократичних країн представницькі органи місцевого самоврядування займають провідне місце в системі місцевого самоврядування. В Україні до них насамперед належать сільські, селищні ради, які складаються з депутатів, обраних на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

Обрання представників територіальної громади здійснюється виключно через інститут виборів, що забезпечує принцип безпосередньої участі громади у формуванні органів місцевого самоврядування. Право обирати та бути обраним дає жителям територіальної громади проявити свою громадську позицію, впливати через утворені структури на якість свого життя, відчувати власну відповідальність за стан справ на місцевому рівні.

Питання формування інституту представницьких органів – рад та інституту голови висвітлюють у своїх працях низка вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: В. Бабаєв, О. Батанов, В. Баштанник, Ю. Битяк, В. Борденюк, А. Георгіца, В. Євдокімов, В. Єремян, В. Кампо, Д. Ковриженко, В. Кравченко, В. Лукашова, В. Лисенко, В. Прилипко, М. Пітцик, В. Серьогін, Я. Старцев, О. Сушинський, А. Ткачук, Е. Харлофф, О. Чернецька, В. Шаповал, М. Штатіна та інші.

Окремі аспекти формування представницьких органів місцевого самоврядування висвітлено у науково-практичному посібнику за редакцією В. Олуйка [1] та практичному посібнику за редакцією В. Золотарьова [2]. Характеристика основних складових обрання посадових осіб місцевого самоврядування та формування місцевих рад наводиться у працях О. Лазор [3, 4]. Проблеми визначення правового статусу виборних посадових осіб місцевого самоврядування розглянуто у науковій публікації В. Мельниченка [5]. Еволюцію виборчих цензів щодо кандидатів на виборні посади органів місцевого самоврядування досліджували Л. Лебединська та В. Новікова [6]. Аналіз нормативно-правових гарантій реалізації права громади на вільне волевиявлення відображено у науковій статті Ю. Делія та А. Федорова [7].

Втім, незважаючи на вагомий кількість наукових досліджень, недостатньо уваги приділено питанню обрання представників публічної самоврядної влади базового рівня, формування інституту ради та інституту голови, які є прямими представниками інтересів територіальної громади.

Метою дослідження є порівняльний аналіз організаційно-правових аспектів процесу відбору та обрання представників органів місцевого самоврядування базового

рівня в Україні та інших країнах. Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити такі завдання: визначити критерії відбору та особливості обрання представників територіальної громади; виявити взаємозалежності інституційних структур – ради та голови, що обираються шляхом проведення виборів за визначених умов реалізації жителями територіальної громади права на вільне волевиявлення.

Найпоширенішим способом формування представницьких органів місцевого самоврядування – місцевих рад прийнято вважати вибори, які є обов’язковою умовою існування місцевого самоврядування та невід’ємним елементом їхнього правового статусу.

На виборності як єдиному способі формування місцевих рад наголошують також Всесвітня хартія місцевого самоврядування та Європейська хартія місцевого самоврядування. Окрім цього, п. 3 ст. 4 Європейської хартії місцевого самоврядування обумовлено: “Муніципальні функції здійснюються переважно тими властями, які є найближчими до громадян” [8].

У світовій практиці представницький орган є важливою складовою системи місцевого самоврядування, який зазвичай обирається шляхом загальних прямих виборів жителями відповідної адміністративно-територіальної одиниці. В Україні законодавством обумовлено, що обрання головної посадової особи територіальної громади та депутатів місцевих рад відбувається виключно шляхом проведення місцевих виборів.

Досліджуючи питання формування представницьких інститутів на місцях, О. Лазор трактує місцеві вибори як “...безпосереднє волевиявлення територіальних громад з метою формування складу представницьких органів місцевого самоврядування та обрання посадових осіб місцевого самоврядування шляхом таємного голосування” [9].

У найбільш загальному вигляді місцеві вибори можна визначити як волевиявлення громади з метою формування органів місцевого самоврядування [10].

Виходячи з наведених суджень, можна констатувати такі особливості місцевих виборів: за суттю – проводяться в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці; за змістом – забезпечують формування органу місцевого самоврядування, тобто обрання депутатів місцевих рад та відповідних сільських, селищних голів.

Обрання представників територіальної громади залежить від низки організаційно-правових чинників, зокрема: системи проведення виборів; вікового цензу; цензу осілості; обмежувальних цензів; зв’язку з територіальною громадою тощо.

У світовій практиці обрання представників територіальної громади здійснюється трьома виборчими системами: мажоритарною, пропорційною, змішаною. Застосування кожної з них диктується історичними умовами, специфічними завданнями політичного розвитку, культурно-історичними традиціями тощо [11]. О. Батанов вважає, що на муніципальних виборах у сучасному світі найпоширенішою є система більшості або мажоритарна система [12].

Серед європейських країн мажоритарна система “відносної більшості” в її різноманітних проявах застосовується, зокрема, для обрання представників місцевого самоврядування у Словаччині, Великобританії, Іспанії, Польщі. У Франції формування муніципальних рад здійснюється за допомогою мажоритарної системи “абсолютної більшості”. Однак найбільш поширеною у Європі є пропорційна система з голосуванням за виборчі списки. Так, у Австрії, Німеччині, Португалії, Румунії, Хорватії застосовується пропорційна система з жорсткими або “закритими списками”, коли виборець, голосуючи за список, не має можливості впливати на розподіл кандидатів у ньому. Пропорційна

система з напівжорсткими або “напівзакритими списками” – це виборець має один голос і може підтримати список загалом або надати перевагу окремому кандидату в цьому списку (поширена в Бельгії, Данії, Греції, Естонії, Латвії, Норвегії, Фінляндії, Швеції). У Люксембурзі та Нідерландах функціонує пропорційна система з “відкритими списками”, коли виборець має один голос, який може віддати на підтримку одного з кандидатів списку [13, 14].

Європейський досвід вказує на застосування різних підходів до обрання представників територіальної громади, які здебільшого визначаються залежно від чисельності жителів територіальної громади та з урахуванням традицій місцевого врядування, а не від виду (назви) представницького органу, як це відбувається на теренах України.

Зокрема, у Франції при формуванні представницьких органів місцевого самоврядування застосовуються принципово різні форми обрання, які залежать від кількості жителів громади. Якщо кількість жителів у комунах менше 3500 осіб, то вибори відбуваються за мажоритарною системою в два тури, а саме: в першому – на основі абсолютної більшості, а в другому – для перемоги достатньо відносної більшості. У комунах з числом жителів 3500 і більше застосовується мажоритарна система з елементами пропорційності, за якої вибори проводяться також в два тури. Обидві системи є результатом довготривалих розробок спеціалістів і переслідують дві основні мети: створення дієздатного представницького органу (тобто ради, в якій є стійка більшість, що належить до однієї партії або до одного виборчого об’єднання); підтримка відповідного рівня демократії шляхом надання опозиції можливості бути присутньою в раді [15].

В Італії у комунах з населенням менше 15 тис. осіб представницькі органи обираються виключно за мажоритарною системою. На виборах місцевих рад в Угорщині можуть застосовуватися різні види пропорційної та мажоритарної виборчих систем залежно від чисельності населення відповідної територіальної одиниці. Водночас від кількості членів її представницького органу можуть використовуватися обидві виборчі системи. У Словенії вибори муніципальних рад, до складу яких належить до 12 осіб, відбуваються за мажоритарною системою. Якщо ж у складі ради більше 12 осіб, то застосовується пропорційна система [16].

Для обрання посадових осіб місцевого самоврядування на постсоціалістичному просторі використовуються різні системи, які варіюють від “непрямих виборів” чи, навіть, “призначення місцевого керівника” відповідними представницькими органами (Азербайджан, Білорусь, Грузія, Естонія, Латвія, Литва, Росія, Сербія, Чехія), мажоритарної системи “абсолютної більшості” (Албанія, Болгарія, Боснія та Герцеговина, Косово, Македонія, Молдова, Польща, Румунія, Словенія, Словаччина, Хорватія, Чорногорія) до мажоритарної системи “відносної більшості” (Вірменія, Угорщина, Україна) [17].

Окреслені форми обрання представників територіальних громад свідчать про їхню різноманітність у застосуванні. Однак здебільшого ключовим критерієм для застосування певної форми обрання представників вказано чисельність жителів територіальної громади та історичні традиції місцевого врядування. У будь-якому випадку, процедура обрання посадової особи місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад є невід’ємним атрибутом їхнього статусу, джерелом набуття повноважень, виразником довіри з боку громади.

Вагоме місце в інституті формування представницьких органів місцевого самоврядування займають вимоги, що встановлюються для кандидатів на виборні посади та у депутати місцевих рад.

В. Кампо, досліджуючи правові аспекти формування представницьких органів, дійшов висновку, що науковцями й надалі по-різному тлумачаться норми закону, які встановлюють критерії відбору для кандидатів на місцевих виборах. Так, на його думку, "...сьогодні в Україні сформувались фактично дві доктрини щодо втілення на місцевих виборах принципів демократії та безпосередньої участі громадян у формуванні органів місцевого самоврядування". Перша – "національно-державницька", яка полягає у тому, що громадянин України є членом української держави-нації, а тому незалежно від його місця проживання має право бути обраним депутатом місцевої ради чи на посаду сільського, селищного голови. Друга – "громадівсько-територіальна", яка базується на ідеї членства кандидатів на виборні посади в територіальній громаді, а тому допускає право бути обраним тільки для її членів [18]. У цьому контексті формування органів місцевого самоврядування без чіткого встановлення вимог до кандидатів ставить під сумнів реалізацію положень ст. 140 Конституції України, яка передбачає здійснення місцевого самоврядування безпосередньо представниками територіальних громад.

Із наведеного вище, встановлення та законодавче закріплення цензів (вимог) для кандидатів на виборну посаду або депутатський мандат є необхідною складовою механізму формування органів місцевого самоврядування.

Словник української мови тлумачить поняття "ценз" як "...умови допущення особи до користування тими або іншими політичними правами" [19]. Аналогічним є підхід відображений у юридичній енциклопедії, де виборчий ценз трактується як "...встановлені конституціями і законами обмеження та вимоги до учасників виборів" [20]. На думку О. Лазор, виборчі цензи – це "...сукупність умов (вимог та обмежень) встановлених чинним законодавством кожної держави, відповідність яким є підставою для допуску до участі у виборах" [21]. З огляду на це, виборчий ценз є необхідною умовою, яка застосовується як до виборців, так і для осіб, що мають намір висувати свою кандидатуру на місцевих виборах.

Законодавством України обумовлено, що всі її громадяни, які на день виборів досягли 18-ти річного віку, мають право голосу. Цього права позбавляються лише ті, кого у судовому порядку визнано недієздатними. За цього треба мати на увазі, що факт недієздатності як підстава недопущення громадянина до участі у місцевих виборах повинен бути встановлений судовими органами. Наявність медичних висновків про душевну хворобу громадянина без відповідного рішення суду не дає юридичних підстав для позбавлення його права на участь у формуванні органів місцевого самоврядування.

У більшості країн світу віковий ценз становить 18 років та обумовлює наявність виборчих прав. Проте у деяких країнах ця межа може бути зменшеною і дорівнювати 16-ти рокам (Бразилія, Іран, Нікарагуа, Куба). Серед європейських країн також існують приклади зниження вікового бар'єру, зокрема в Австрії право обирати мають особи, які досягли 16-ти річного віку [22, 23].

Віковий ценз для реалізації права бути обраним здебільшого становить в середньому 21 – 25 років. У Франції стати муніципальним радником може особа, якій виповнилося на день виборів 18 років, а для того, щоб стати кандидатом на посаду голови територіальної громади необхідно на день виборів досягти 21-річного віку. Значно

вищим є віковий ценз для кандидатів на головну посаду територіальної громади у Греції – 23 роки, Польщі, Словаччині, Японії – 25 років [24].

Враховуючи такі обставини, у наукових колах тривають дискусії про необхідність підвищення в Україні вікового цензу для кандидатів на посаду сільського, селищного голови. Зокрема, О. Лазор акцентує увагу на необхідності його підвищення обґрунтовуючи це тим, що більшість активної і талановитої молоді 18-ти річного віку саме “... здобуває освіту у вищих навчальних закладах, проходить військову строкову службу” [25]. Однак категоричність таких суджень щодо інституту місцевого самоврядування видається не зовсім коректною, оскільки на відміну від будь-якого управління, зокрема й державного, воно здійснюється на інших засадах – ініціативи, самоорганізації та суспільної самодіяльності населення. З огляду на це, підняття вікового цензу для обрання головної посадової особи територіальної громади через необхідність завершення освітньої підготовки у цьому контексті не містить об’єктивної потреби.

Низка науковців, екстраполюючи на Україну з приводу підвищення вікового цензу для виборних посадових осіб місцевого самоврядування, висловлюють тезу про те, що для зайняття головної посади територіальної громади особа повинна мати хоча б мінімальний життєвий досвід, не кажучи вже про громадсько-політичний, для чого потрібний певний період часу.

Оскільки для української ментальності здебільшого властива певна поміркованість, що приходить з досвідом, аніж радикальність питання визначення вікового цензу щодо обрання виборних посадових осіб територіальних громад в Україні, то це є актуальним та потребує законодавчого унормування.

Іншою з проблем, що гальмує формування інституту представницької демократії на місцях, є граничний вік перебування на виборній посаді. Законодавством України не встановлено жодних вікових обмежень для кандидатів на виборні посади. Відповідно, головною посадовою особою територіальної громади може стати громадянин України, який через свій значний вік не взмозі буде якісно виконувати покладені на нього функції та обов’язки.

Вартим уваги є також дослідження кількості каденцій виборної посадової особи місцевого самоврядування та їх тривалості. Так, для прикладу, в Італії можна бути переобраним на одну й ту ж посаду два рази, але у разі, коли один із попередніх двох термінів перебування на посаді не перевищував 2 роки 6 місяці та один день [26]. В Україні законодавством не встановлено обмежень щодо кількості каденцій на виборній посаді місцевого самоврядування, однак обумовлено термін перебування, який становить 5 років.

Однією з проблем, яка на сьогодні є найбільш дискусійною серед науковців, практиків, громадських діячів, є врегулювання питання цензу осілості населення. Так, для прикладу, у Данії та Фінляндії право обирати і бути обраним належить всім жителям комуни, а також іноземцям, якщо вони постійно проживають на території комуни не менше трьох років. У Бельгії та Франції ценз осілості становить шість місяців, а в Німеччині та Новій Зеландії – три місяці [27, 28]. Необхідність трирічного проживання в межах територіальної громади вимагається також у Австрії. У Великобританії для балотування в муніципальні ради кандидатам необхідно мати нерухомість або постійне місце праці в межах відповідної муніципальної одиниці [29]. У Греції для кандидатів обов’язковою вимогою є входження до складу одного з виборчих блоків, за цього одна й та ж особа не може балотуватися одночасно в органи самоуправління першого і другого рівня [30].

Аналіз Закону України “Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” [31] вказує на суперечності окремих його положень. Зокрема, ч. 1 ст. 3 право обирати надане лише повнолітнім і дієздатним громадянам України, які належать до відповідних територіальних громад. Проте цим законом не встановлено відповідної належності до територіальної громади для кандидатів на виборні посади місцевого самоврядування та у депутати місцевих рад, що, своєю чергою, не можна вважати логічним і виправданим. У цьому контексті, виникає питання: “Як може балотуватися у депутати місцевої ради чи на посаду голови територіальної громади особа, яка не мешкає у межах адміністративно-територіального утворення, а отже, не знає його проблем і можливостей щодо їх вирішення?”. Загальновідомо, що для того, щоб якісно очолювати територіальну громаду, представляти її інтереси та забезпечувати реалізацію законних прав, необхідно щонайменше бути членом відповідної громади, аби орієнтуватися в справах місцевого значення [32]. Отже, доцільно унормувати положення згаданого закону на предмет обов’язкової приналежності кандидатів до відповідних адміністративно-територіальних одиниць. Адже краще зрозуміти та проїнятися проблемами територіальної громади можна лише за умови проживання певний період на відповідній території.

Однією з особливостей, що поширена у країнах Європи, є необхідність надання петиції про підтримку кандидатів на місцевих виборах, підписаної певною кількістю виборців. Зокрема, така практика є обов’язковим елементом висунання для кандидатів до органів місцевого самоврядування у Великобританії, Польщі, Словаччині, Чехії тощо.

Останнім часом все більшого поширення набуває абсентеїзм [33], тобто неявка частини виборців на виборчі дільниці для голосування. Загальновідомо, що участь незначної частини виборців при формуванні представницьких органів місцевого самоврядування не сприяє його ефективності та не виражає волю більшості.

У деяких країнах участь місцевого населення у виборах розглядається не як надане законом право, а як їхній обов’язок. Такий підхід аргументується й тим, що у давнину участь у народних зборах була почесним обов’язком громадян, ігнорування якого каралось якщо не за законом, то за звичаєм.

Законодавством низки країн за неучасть у виборах передбачені певні санкції. В Аргентині особа, яка не брала участі у виборах, втрачає право перебувати на державній службі упродовж трьох років, а у Греції та Туреччині таку особу засуджують до позбавлення волі. У Бельгії, залежно від кількості проігнорованих виборів, передбачені різні за розмірами штрафи. В Італії участь громадян у виборах визнається їх обов’язком, за невиконання якого прізвища порушників вносяться до спеціальних списків на термін до 5-ти років та виставляються на загальний огляд [34].

Враховуючи потребу приведення чинних норм законодавства у відповідність до європейських принципів місцевої демократії, інтеграція досвіду зарубіжних країн є необхідною у контексті трансформаційних перетворень та процесу інституціональності місцевих виборів в Україні.

У Європі, як і в Україні, питання форми (способу) обрання представницьких органів є питанням політичної доцільності. Серед таких цілей передусім повинні бути: відповідальне, ефективне функціонування місцевого врядування в інтересах громади, забезпечення впливу громадян на формування та реалізацію місцевої політики, встановлення зв’язку між громадою та обраними представниками, можливістю контролю громадою діяльності утворених представницьких органів.

Порівняльний аналіз організаційно-правових аспектів процесу формування представницьких органів місцевого самоврядування базового рівня вказує на те, що найпоширенішими критеріями здійснення ефективного відбору та обрання представників територіальних громад є: виборча система; віковий ценз; ценз осілості; обмежувальний ценз; зв'язок із територіальною громадою, які у країнах Європи використовуються виходячи з історичних традицій місцевого самоврядування, культурно-історичних умов, специфічних завдань політичного розвитку тощо.

Взаємодія обраних на місцевих виборах сільських, селищних голів та депутатів відповідних сільських, селищних рад є запорукою ефективного функціонування системи місцевого самоврядування в Україні. Зважаючи на це, необхідно обирати сільських, селищних голів за мажоритарною системою “абсолютної більшості”. Обрання представницьких органів у невеликих громадах проводити за мажоритарною системою “відносної більшості” в єдиному багатомандатному виборчому окрузі, межі якого збігаються з межами села, селища, з голосуванням за кандидатів, висунутих загальним списком, за якої кожен виборець своїм голосуванням може підтримати лише одного кандидата у відповідному списку.

Із наведеного вище можна зробити певні узагальнення, висновки та пропозиції, зокрема необхідно:

- диференціювати вимоги для кандидатів на виборні посади місцевого самоврядування та у депутати місцевих рад шляхом регулювання вікового цензу, введення цензів осілості та зв'язку з територіальною громадою;
- конкретизувати вимоги щодо обмежень для обрання представників територіальних громад;
- встановити мінімальну кількість виборців, яка визначатиме систему проведення виборів до представницького органу;
- увести норму подання петицій підтримки для кандидатів на виборні посади місцевого самоврядування та у депутати місцевих рад;
- з метою активізації громади унормувати положення громадського обов'язку у формуванні представницьких органів.

Перспективою подальших розвідок у цьому напрямі вбачається дослідження особливостей формування представницьких органів місцевого самоврядування з урахуванням зарубіжного досвіду.

Література

1. Основи місцевого самоврядування [Текст] : наук.-практ. посіб. / авт. кол. за заг. ред. В. М. Олуйка. — Хмельницький : [б. в.], 2008. — С. 91—99.
2. Практичний посібник сільського, селищного голови [Текст] / уклад. В. Ф. Золотарьова. — Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2008. — 492 с.
3. Лазор О. Д. Актуалізація проблематики демократичних процесів виборів посадових осіб територіальних громад та формування місцевих рад / О. Д. Лазор, О. Я. Лазор // Регіональне і місцеве самоврядування в нових умовах: партійна публічна адміністрація і безпосередня демократія [Текст] : матер. III укр.-пол. наук.-практ. конф. (2–4 березня 2006 р., м. Львів). — Львів : [б. в.], 2006. — С. 315—329.
4. Лазор О. Д. Обрання представників місцевої влади як невід’ємна складова їх статусу: порівняльний аналіз українського та зарубіжного досвіду / О. Д. Лазор // Ефективність державного управління [Текст] : зб. наук. пр. — Вип. 16/17. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2008. — С. 453—465.

5. Мельниченко В. Особливості й проблеми визначення правового статусу виборних посадових осіб місцевого самоврядування / В. Мельниченко // Збірник наукових праць УАДУ [Текст]. — 2000. — Вип. 1: у 2 ч. Ч. 1. — С. 317—322.
6. Лебединська Л. Виборчі цензи до кандидатів на виборні посади органів місцевого самоврядування в Україні з кінця XVIII ст. по даний час / Л. Лебединська, Л. Новікова // Право України [Текст]. — 2005. — № 11. — С. 118—123.
7. Деля Ю. В. Гарантії забезпечення конституційного права громадян на участь у виборах до місцевого самоврядування в Україні / Ю. В. Деля, А. Ю. Федорова // Регіональне і місцеве самоврядування в нових умовах: партійна публічна адміністрація і безпосередня демократія [Текст] : матер. III укр.-пол. наук.-практ. конф. (2–4 березня 2006 р., м. Львів). — Львів : [б. в.], 2006. — С. 330—334.
8. Європейська Хартія місцевого самоврядування / Ж. Д. Куколевська // Правові основи місцевого самоврядування [Текст] : навч. посіб. — К. : КНЕУ, 2006. — С. 123—132.
9. Лазор О. Д. Актуалізація проблематики демократичних процесів виборів посадових осіб територіальних громад та формування місцевих рад... — С. 316.
10. Основи місцевого самоврядування... — С. 91.
11. Стрілець Ю. Зарубіжний досвід забезпечення відповідальності представницьких органів місцевого самоврядування крізь призму місцевих виборів / Ю. Стрілець // Державне управління та місцеве самоврядування [Текст] : зб. наук. пр. — 2011. — Вип. 1 (8). — С. 295—303.
12. Батанов О. Політичні партії та територіальні громади як суб'єкти муніципального виборчого процесу / О. Батанов // Вісник ЦВК [Текст]. — 2005. — № 2 (2). — С. 66.
13. Стрілець Ю. Зарубіжний досвід забезпечення відповідальності представницьких органів місцевого самоврядування крізь призму місцевих виборів... — С. 295—303.
14. Чернецька О. Місцеві вибори як форма прямого народовладдя: порівняльний аналіз українського та зарубіжного досвіду / О. Чернецька // Вісник ЦВК [Текст]. — 2006. — № 4 (6). — С. 71—74.
15. Там само. — С. 74.
16. Там само. — С. 74.
17. Системи виборів до місцевих органів влади у країнах центральної та східної Європи: досвід для України [Електронний ресурс] : аналіт. зап. / Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. — Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/905>.
18. Кампо В. М. Деякі правові проблеми місцевих виборів у контексті конституційної юрисдикції / В. М. Кампо // Вісник ЦВК [Електронний ресурс]. — 2006. — № 4 (6). — С. 33, 34 — Режим доступу : http://www.cvk.gov.ua/visnyk/pdf/2006_4/visnyk_st_9.pdf.
19. Словник української мови [Текст] : в 11 т. Т. 11. — К. : Накова думка, 1980. — С. 196.
20. Батанов О. В. Ценз / О. В. Батанов // Юридична енциклопедія [Текст] : в 6 т. Т. 6. — К. : Українська енциклопедія, 2004. — С. 348.
21. Лазор О. Д. Обрання представників місцевої влади як невід'ємна складова їх статусу: порівняльний аналіз українського та зарубіжного досвіду... — С. 455.
22. Стрілець Ю. Зарубіжний досвід забезпечення відповідальності представницьких органів місцевого самоврядування крізь призму місцевих виборів... — С. 295—303.

23. Чернецька О. Місцеві вибори як форма прямого народовладдя: порівняльний аналіз українського та зарубіжного досвіду... — С. 71—74.
24. Лазор О. Д. Обрання представників місцевої влади як невід’ємна складова їх статусу: порівняльний аналіз українського та зарубіжного досвіду... — С. 453—465.
25. Там само. — С. 457.
26. Там само. — С. 461.
27. Лебединська Л. Вибірчі цензи до кандидатів на виборні посади органів місцевого самоврядування в Україні з кінця XVIII ст. по даний час... — С. 118—123.
28. Чернецька О. Місцеві вибори як форма прямого народовладдя: порівняльний аналіз українського та зарубіжного досвіду... — С. 71—74.
29. Лазор О. Д. Обрання представників місцевої влади як невід’ємна складова їх статусу: порівняльний аналіз українського та зарубіжного досвіду... — С. 453—465.
30. Чернецька О. Місцеві вибори як форма прямого народовладдя: порівняльний аналіз українського та зарубіжного досвіду... — С. 71—74.
31. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів [Електронний ресурс] : Закон України № 2487-VI від 10.07.2010 р. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2487-17>.
32. Журавель Я. Особливості правового закріплення вимог до кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови / Я. Журавель // Вісник ЦВК [Текст]. — 2008. — № 2 (12). — С. 77.
33. Калашников В. М. Організаційно-правові засади місцевого управління і самоврядування в зарубіжних країнах [Текст] : монографія / В. М. Калашников. — Дніпропетровськ : Пороги, 2009. — С. 96.
34. Там само. — С. 96—118.

I. Чуп

SELECTION OF THE TERRITORIAL COMMUNITY REPRESENTATIVES: COMPARATIVE ANALYSIS

The process of selection of the elective local self-government officials and deputies of the local councils by the territorial community is considered. Specific features of realization of the community right to free expression of the will are analysed. The necessity of legislative changes concerning the selection and election of the territorial community representatives is substantiated.

Key words: local self-government officials, local councils, local election, election, qualification, statute, candidates, head, deputy, village council, settlement council.